

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ

ΕΚΦΡΑΣΗ ΕΚΘΕΣΗ

ΤΕΥΧΟΣ Γ΄

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Έκφραση Έκθεση

για το γενικό λύκειο
αναθεωρημένη έκδοση

γ' τεύχος

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Συγγραφή

**ΧΡΙΣΤΟΣ Λ. ΤΣΟΛΑΚΗΣ, ΚΥΡΙΑΚΗ ΑΔΑΛΟΓΟΥ, ΑΒΡΑ ΑΥΔΗ,
ΝΙΚΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ, ΑΝΘΟΥΛΑ ΔΑΝΙΗΛ, ΙΩΑΝΝΑ ΖΕΡΒΟΥ,
ΕΛΕΝΗ ΛΟΠΠΑ, ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΤΑΝΗΣ**

Συντονισμός Πρώτης Γραφής
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΟΜΠΑΪΔΗΣ

Συγγραφική Ομάδα Πρώτης και Δεύτερης Αναθεώρησης

ΧΡΙΣΤΟΣ Λ. ΤΣΟΛΑΚΗΣ

Καθηγητής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΚΥΡΙΑΚΗ ΑΔΑΛΟΓΟΥ

Δρ Φιλολογίας, Σχολική Σύμβουλος

ΑΒΡΑ ΑΥΔΗ

Φιλολογος, Καθηγήτρια Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΝΙΚΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

Φιλολογος, π. Σχολικός Σύμβουλος

ΑΝΘΟΥΛΑ ΔΑΝΙΗΛ

Φιλολογος, Καθηγήτρια Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΙΩΑΝΝΑ ΖΕΡΒΟΥ

Φιλολογος, Καθηγήτρια Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΕΛΕΝΗ ΛΟΠΠΑ

Δρ Φιλολογίας, Σχολική Σύμβουλος

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΤΑΝΗΣ

Φιλολογος, π. Σχολικός Σύμβουλος

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΙΝΤΖΙΔΗΣ

Φιλολογος

Υπεύθυνος για το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΜΗΤΣΗΣ

Αντιπρόεδρος και Πρόεδρος του Τμήματος Β/θμιας του Π.Ι.

Καλλιτεχνική Επιμέλεια

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΟΥΠΗΣ

ΕΙΡΗΝΗ ΧΑΤΖΗ

Επεξεργασία - Επιμέλεια

ΕΙΡΗΝΗ ΧΑΤΖΗ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Οι αλλαγές που ενσωματώθηκαν στην παρούσα επανέκδοση έγιναν με βάση τις διορθώσεις του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

Έκφραση Έκθεση

για το γενικό λύκειο
αναθεωρημένη έκδοση

γ' τεύχος

Συγγραφή:	Χρίστος Λ. Τσολάκης, Κυριακή Αδαλόγλου, Άβρα Αυδή, Νίκος Γρηγοριάδης, Ανθούλα Δανιήλ, Ιωάννα Ζερβού, Ελένη Λόππα, Διονύσης Τάνης
Συντονισμός πρώτης γραφής:	Δημήτρης Τομπαΐδης
Πρώτη και δεύτερη αναθεώρηση:	Χρίστος Λ. Τσολάκης, Κυριακή Αδαλόγλου, Άβρα Αυδή, Νίκος Γρηγοριάδης, Ανθούλα Δανιήλ, Ιωάννα Ζερβού, Ελένη Λόππα, Διονύσης Τάνης, Βαγγέλης Ιντζίδης

Η συγγραφή και η επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΣΥΜΒΟΛΑ

ΘΕΩΡΙΑ

ΑΣΚΗΣΗ

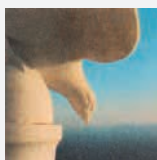

ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΗ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Κ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΠΕΙΘΩ	6
Α. ΤΡΟΠΟΙ ΠΕΙΘΟΥΣ	8
Β. ΜΟΡΦΕΣ ΠΕΙΘΟΥΣ	46

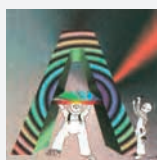
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΟ ΔΟΚΙΜΙΟ	99
ΤΟ ΑΡΘΡΟ	158
Η ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΑ	193

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΔΙΚΑΙΟΣ ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΑΔΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ	200
---	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΔΙΑΒΑΖΩ ΚΑΙ ΓΡΑΦΩ	254
---	-----

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ	272
---------------------------------	-----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η πειθώ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΡΟΠΟΙ ΠΕΙΘΟΥΣ.....	8
A. Επίκληση στη λογική.....	8
1. Επιχειρήματα και τεκμήρια.....	8
2. Είδη συλλογισμών.....	9
3. Εγκυρότητα, αλήθεια, ορθότητα ενός επιχειρήματος.....	12
4. Αξιολόγηση του επιχειρήματος.....	13
5. Σημασία και αξιολόγηση των τεκμηρίων.....	16
B. Επίκληση στο συναίσθημα (του δέκτη).....	37
Γ. Επίκληση στο “ήθος” (του πομπού).....	39
Λεξιλόγιο.....	42
ΜΟΡΦΕΣ ΠΕΙΘΟΥΣ	46
A. Η πειθώ στη διαφήμιση.....	46
B. Η πειθώ στο δικανικό λόγο.....	58
Γ. Η πειθώ στον πολιτικό λόγο.....	64
Δ. Η πειθώ στον επιστημονικό λόγο.....	80
Θέματα για συζήτηση και έκφραση/έκθεση σχετικά με την επιστήμη και το ρόλο της στην κοινωνία.....	94

ΠΕΙΘΩ

Στην επικοινωνία με τους άλλους ανθρώπους συχνά προσπαθούμε να **μεταδώσουμε** πληροφορίες, να **ερμηνεύσουμε** ένα φαινόμενο/γεγονός, να **αναλύσουμε** μια έννοια, να **υποστηρίξουμε** μια άποψη και τελικά, ορισμένες φορές, να **πείσουμε** το δέκτη ότι οι απόψεις μας είναι οι σωστές, ώστε να τις υιοθετήσει ή και να ενεργήσει σύμφωνα με αυτές.

Σε όλες τις παραπάνω περιστάσεις επικοινωνίας επισέρχεται η οπτική γωνία του πομπού και χρωματίζει ανάλογα το λόγο του. Η οπτική γωνία του πομπού άλλοτε απλώς διαφαίνεται, π.χ. όταν μεταδίδει πληροφορίες, άλλοτε υπολανθάνει στο έμμεσο σχόλιο που κάνει για τα γεγονότα ή στον τρόπο με τον οποίο αναλύει μια έννοια και άλλοτε εκφράζεται ρητά και απερίφραστα, π.χ. όταν υποστηρίζει μια άποψη.

Ένα πρώτο βήμα, επομένως, για να αντιμετωπίζει κριτικά ο δέκτης το μήνυμα που προσλαμβάνει είναι να προσπαθεί, στις διάφορες περιπτώσεις επικοινωνίας, να διακρίνει την οπτική γωνία και το σκοπό του πομπού. Στην περίπτωση μάλιστα που ο πομπός έχει κύριο στόχο του την πειθώ, ο δέκτης προσπαθεί να ελέγξει τη συλλογιστική πορεία που ακολουθεί ο πομπός, το κύρος των επιχειρημάτων και την αξιοπιστία των τεκμηρίων που χρησιμοποιεί. Συγχρόνως προσπαθεί να εντοπίσει και να ελέγξει τους τρόπους και τα μέσα πειθούς που χρησιμοποιεί ο πομπός. Σκόπιμο είναι, λοιπόν, να έχουμε υπόψη μας, τόσο ως πομποί όσο και ως δέκτες, τους τρόπους με τους οποίους ασκείται η πειθώ. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη*, οι βασικοί τρόποι πειθούς είναι οι εξής:

- A) η επίκληση στη λογική, οπότε επιστρατεύουμε ως μέσα τα επιχειρήματα και τα τεκμήρια
- B) η πρόκληση συναισθημάτων του δέκτη, οπότε καταφεύγουμε σε διάφορες τεχνικές, για να επηρεάσουμε συναισθηματικά το δέκτη και
- Γ) η επίκληση στην αυθεντία και η επίκληση στο ήθος του ομιλητή (ο ομιλητής επικαλείται το ήθος του), οπότε μεταχειριζόμαστε ποικίλα μέσα, για να παρυσιαστούμε στα μάτια του δέκτη αξιόπιστοι.

* Βλέπε σχετικά και Αριστοτέλους Ρητορική, 1356α.

ΤΡΟΠΟΙ ΠΕΙΘΟΥΣ

Α. Επίκληση στη λογική

1. Επιχειρήματα και τεκμήρια

Όταν η πειθώ έχει ως στόχο την απόδειξη μιας θέσης/άποψης, ο πομπός καταφεύγει στην επίκληση της λογικής και χρησιμοποιεί ως μέσα επιχειρήματα και τεκμήρια.

Επιχειρήματα, με την ευρύτερη έννοια, είναι λογικές προτάσεις που συνήθως διευθετούνται σε κλιμακωτή σειρά για την απόδειξη μιας θέσης. Σύμφωνα με τον αυστηρότερο ορισμό της λογικής, επιχειρήματα είναι μια σειρά προτάσεων/κρίσεων με την εξής χαρακτηριστική δομή: μία ή περισσότερες προτάσεις (προκείμενες) χρησιμεύουν ως βάση για την αποδοχή μιας άλλης πρότασης (συμπέρασμα) η οποία ακολουθεί λογικά τις προκείμενες. Η διαδικασία ή η μέθοδος με την οποία ο νους καταστρώνει ένα επιχειρήματα λέγεται συλλογισμός. Δείτε το παρακάτω παράδειγμα:

- **Προκείμενες:**

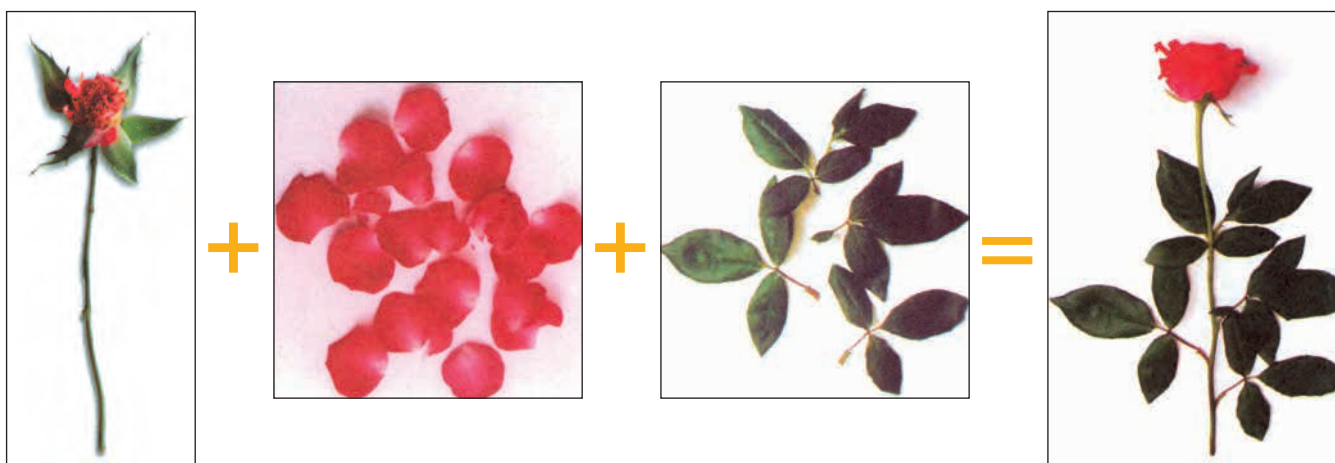
Τα φάρμακα που έχουν επικίνδυνες παρενέργειες πρέπει να αποσύρονται από την κυκλοφορία.

Το φάρμακο Χ αποδείχτηκε ότι έχει επικίνδυνες παρενέργειες.

- **Συμπέρασμα:**

Άρα: Το φάρμακο Χ πρέπει να αποσυρθεί από την κυκλοφορία.

Τεκμήρια είναι συγκεκριμένα στοιχεία που αναφέρονται σε μια ορισμένη εμπειρία (παραδείγματα, αλήθειες, γεγονότα, αυθεντίες, στατιστικά στοιχεία κτλ.) και χρησιμοποιούνται από τον πομπό, για να υποστηρίξει τη θέση του.

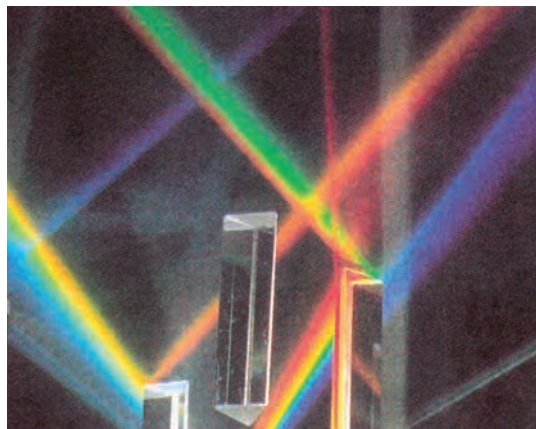
2. Είδη συλλογισμών

Η διαδικασία με την οποία ο νους καταstrώνει ένα επιχείρημα λέγεται **συλλογισμός**. Οι συλλογισμοί διακρίνονται σε **παραγωγικούς**, **επαγωγικούς**, **αναλογικούς**.

- Προκείμενες: Τα φυτά είναι οργανισμοί.
Η μηλιά είναι φυτό.
- Συμπέρασμα: Άρα: Η μηλιά είναι οργανισμός.

Στον **παραγωγικό** συλλογισμό ξεκινούμε από κάτι γενικό και αφηρημένο (μια αρχή, έναν ορισμό, έναν κανόνα κτλ.), που θεωρείται ότι έχει αποδειγμένη ισχύ ή ότι αποτελεί εύλογη υπόθεση, και καταλήγουμε σε κάτι ειδικό, στον καθορισμό ή τη διευκρίνιση μιας συγκεκριμένης πρότασης.

Η μηλιά, η αχλαδιά ... είναι οργανισμοί.
Η μηλιά, η αχλαδιά ... είναι φυτά.
Άρα: Τα φυτά είναι οργανισμοί.

Στον **επαγωγικό** συλλογισμό ακολουθούμε πορεία αντίστροφη προς τον παραγωγικό: ξεκινούμε από το ειδικό και το συγκεκριμένο και καταλήγουμε στο γενικό και το αφηρημένο· από τις επιμέρους περιπτώσεις στον κανόνα, στο νόμο που τις διέπει. Στον επαγωγικό συλλογισμό οδηγούμαστε στο συμπέρασμα συνήθως πιθανολογικά, με την πεποίθηση ή την προσδοκία ότι αυτό που ισχύει για κάποιο μέρος / τμήμα που μελετήσαμε, θα ισχύει και για τα υπόλοιπα τμήματα του συνόλου.

Κάποια καλή μαθήτρια βραβεύτηκε.
Η Ελπίδα είναι καλή μαθήτρια.
Άρα: Η Ελπίδα είναι πιθανόν να βραβευτεί.

Στον **αναλογικό** συλλογισμό από τα επιμέρους συμπεραίνουμε πάλι για τα επιμέρους. Ο αναλογικός συλλογισμός στην περίπτωση αυτή είναι συχνά πολύ ασθενής ως προς το βαθμό πιθανότητας· για το λόγο αυτό στην αναλογία πρέπει να καταλήγουμε με προσοχή σε ένα συμπέρασμα.

Η παραπάνω διαίρεση των συλλογισμών γίνεται με βάση την πορεία που ακολουθεί ο νους, για να φθάσει στο συμπέρασμα. Αν η διαίρεση γίνει με βάση το είδος των προτάσεων που αποτελούν τις προκειμένες, διακρίνουμε τους συλλογισμούς σε:

- **κατηγορικούς**, όταν οι προκειμένες είναι κατηγορικές προτάσεις·
(κατηγορικοί συλλογισμοί είναι όλα τα προηγούμενα παραδείγματα)
- **υποθετικούς**, όταν η μία προκειμένη ή και οι δύο είναι υποθετικές προτάσεις·
π.χ.: Αν ο άνεμος έχει δύναμη πάνω από 9 μποφόρ, το ταξίδι είναι επικίνδυνο.
Ο άνεμος έχει δύναμη πάνω από 9 μποφόρ.
Άρα: Το ταξίδι είναι επικίνδυνο.
- **διαζευκτικούς**, όταν μία έστω προκειμένη είναι διαζευκτική πρόταση·
π.χ.: Τα θέματα του διαγωνισμού ανήκουν ή στα διδαγμένα ή στα αδιδάκτα κεφάλαια του μαθήματος.
Εξακριβώθηκε ότι ανήκουν στα διδαγμένα.
Άρα: Δεν ανήκουν στα αδιδάκτα κεφάλαια του μαθήματος.

Οι συλλογισμοί της λογικής και τα συλλογιστικά επιχειρήματα των κειμένων παρουσιάζουν ομοιότητες μεταξύ τους, αλλά δεν πρέπει να συγχέονται. Οι συλλογισμοί της λογικής έχουν μορφή καθαρά τυπική, στεγνή και σύντομη, περιέχουν μόνο προτάσεις - κρίσεις. Τα επιχειρήματα σε ένα κείμενο έχουν ανάπτυξη, σύνταξη και διατύπωση πολυποίκιλη. Αρκετές φορές, μάλιστα, είναι δύσκολο να εντοπιστούν με ακρίβεια οι προκειμένες που οδηγούν στο συμπέρασμα με τη μορφή του τυπικού συλλογισμού. Εκείνο που πρέπει να εντοπίζεται είναι η συλλογιστική πορεία του συγγραφέα, για να ελέγχεται και η αποδεικτική αξία των επιχειρημάτων του.

Να συγκρίνετε τον ακόλουθο συλλογισμό με το κείμενο που περιέχει τα αντίστοιχα συλλογιστικά επιχειρήματα.

Συλλογισμός της λογικής:

Μερικές εφευρέσεις μεταβάλλουν τις τύχες της ανθρωπότητας.
Καθετί που μεταβάλλει τις τύχες της ανθρωπότητας είναι γεγονός κοσμοϊστορικό.
Άρα: Μερικές εφευρέσεις είναι γεγονότα κοσμοϊστορικά.

Κείμενο

*Είναι γεγονός ότι οι σπουδαίες εφευρέσεις έχουν μεταβάλει τις τύχες της ανθρωπότητας. Όλοι έχουμε υπόψη μας κάποια χαρακτηριστικά παραδείγματα: άλλος τη φωτιά, άλλος τον τροχό, τρίτος τον ατμό, τέταρτος την πυρίτιδα, άλλος τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και άλλοι άλλα. Πίσω από τις εφευρέσεις κρύβεται μια μοίρα, μια τύχη που υπαγορεύει νέους τρόπους ζωής, ακόμη και νέους τρόπους καταστροφής της ζωής. Πόσο μπορεί να βοηθήσει τον άνθρωπο η πυρηνική ιατρική, αλλά και πώς μπορεί να τον εξοντώσει η πυρηνική βόμβα! **Πραγματικά οι εφευρέσεις αυτές είναι κοσμοϊστορικής σημασίας**, όπως βέβαια καθετί άλλο (ένας κατακλυσμός, η μόλυνση του περιβάλλοντος, μια επιδημική νόσος, μια διδασκαλία όπως του Χριστού) που μπορεί να μεταβάλει τις ανθρώπινες τύχες. Δίκαια λοιπόν υποστηρίζεται ότι όσες εφευρέσεις κατόρθωσαν κάτι τέτοιο **είναι γεγονότα κοσμοϊστορικής σημασίας**. Επομένως είναι γεγονότα άξια μελέτης από όλους εκείνους οι οποίοι θέλουν να ξέρουν την ιστορία τους και τη μοίρα τους.*

Από το βιβλίο «Εκθεση Ιδεών - Λόγος Δημιουργικός», ΟΕΔΒ, Αθήνα 1993.

Με τι είδους συλλογιστική πορεία (παραγωγική, επαγωγική) οργανώνονται τα παρακάτω επιχειρήματα;

1. Η απλούστερη διατύπωση του τελεολογικού επιχειρήματος για την ύπαρξη Θεού θα μπορούσε να είναι η ακόλουθη: “Υπάρχει οργάνωση στον κόσμο. Η οργάνωση προϋποθέτει κάποιον οργανωτή. Άρα πρέπει να υπάρχει κάποιος οργανωτής του κόσμου”.
2. Ο Γιάννης είναι αναξιόπιστο πρόσωπο. Κλέβει στη «Μονόπολη».
3. Ο σκύλος του σπιτιού επιτίθεται πάντα στους ξένους. Όμως, εκείνο το βράδυ δεν ακούστηκε ούτε ένα γαύγισμα. Άρα, ο διαρρήκτης πρέπει να είναι γνωστός της οικογένειας.
4. Οι εργαζόμενοι σε εργοστάσιο παρασκευής λιπασμάτων, στο τμήμα παραγωγής, στο οποίο εκλύεται διοξείδιο του θείου και οξείδιο του αζώτου, παραπονούνται ότι δακρύζουν τα μάτια τους και καίει ο λαιμός τους, όταν βρίσκονται στο χώρο της δουλειάς τους.

Τα συμπτώματα αυτά δεν παρουσιάζουν την ίδια ένταση το χρονικό διάστημα που βρίσκονται οι εργαζόμενοι στο σπίτι τους, και εξαφανίζονται εντελώς, αν μετατεθούν σε κάποιο άλλο τμήμα εργασίας, στο ίδιο εργοστάσιο. Γι' αυτόν το λόγο, το διοξείδιο του θείου και το οξείδιο του αζώτου θεωρούνται η πιθανή αιτία για την πρόκληση των παραπάνω συμπτωμάτων στους εργαζόμενους.

3. Εγκυρότητα, αλήθεια, ορθότητα ενός επιχειρήματος

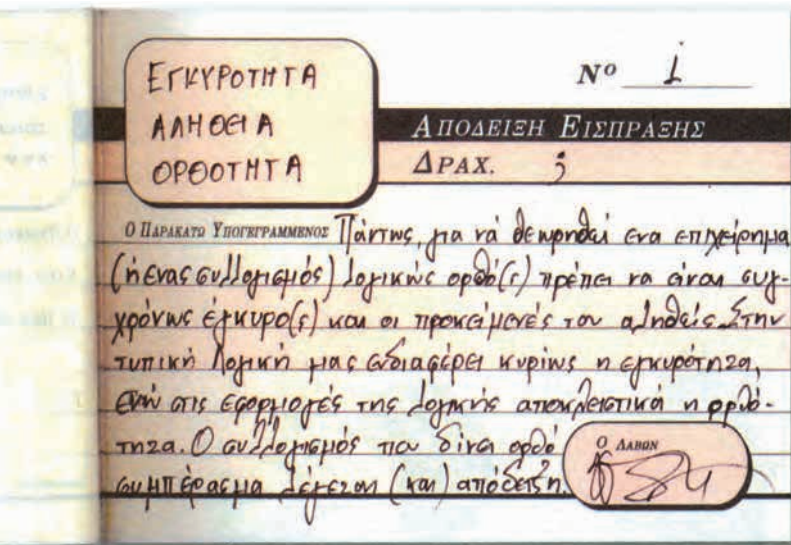

Ένα επιχείρημα θεωρείται έγκυρο, όταν οι προκειμένες οδηγούν με λογική αναγκαιότητα σε ένα βέβαιο συμπέρασμα. Η εγκυρότητα δηλαδή του επιχειρήματος εξαρτάται από τη λογική μορφή του και συγκεκριμένα αφορά τη σχέση σύμφωνα με καθορισμένους κανόνες, μεταξύ των προκειμένων και του συμπεράσματος.

Αντίθετα, η αλήθεια του επιχειρήματος εξαρτάται από το περιεχόμενό του, και συγκεκριμένα αφορά τη (νοηματική) σχέση προκειμένων και συμπεράσματος με την πραγματικότητα. Αν οι προκειμένες και το συμπέρασμα ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, τότε τις θεωρούμε αληθείς κρίσεις/προτάσεις. Επομένως εγκυρότητα και αλήθεια σε ένα επιχείρημα είναι δύο έννοιες διαφορετικές, που δεν πρέπει να συγχέονται.

Πάντως, για να θεωρηθεί ένα επιχείρημα (ή ένας συλλογισμός) λογικώς ορθό(ς) πρέπει να είναι συγχρόνως έγκυρο(ς) και οι προκειμένες του αληθείς. Στην τυπική λογική μας ενδιαφέρει κυρίως η εγκυρό-

τητα, ενώ στις εφαρμογές της λογικής αποκλειστικά η ορθότητα. Ο συλλογισμός που δίνει ορθό συμπέρασμα λέγεται (και) απόδειξη.

Αξιολογήστε τα παρακάτω συλλογιστικά σχήματα ως προς την εγκυρότητα, την αλήθεια και την ορθότητά τους.

1. Όλα τα ζωντανά πλάσματα είναι θνητά.
Ο ελέφαντας είναι ζωντανό πλάσμα.
Άρα: Ο ελέφαντας είναι θνητός.
2. Όσοι λαοί κατοικούν σε φτωχά εδάφη είναι καταδικασμένοι σε μόνιμη πενία.
Ο ελληνικός λαός κατοικεί ανέκαθεν σε φτωχά εδάφη.
Άρα: Ο ελληνικός λαός είναι καταδικασμένος σε πενία.
3. Ο κατηγορούμενος για κλοπή είναι άξιος σεβασμού και όχι καταδίκης, διότι είναι καλός οικογενειάρχης και υπηρέτησε την πατρίδα του ως στρατιώτης.
4. Η θάλασσα σταματάει τη δίψα, γιατί είναι νερό.

4. Αξιολόγηση του επιχειρήματος

Για να αξιολογήσουμε την αποδεικτική ισχύ των επιχειρημάτων μας ή για να ανασκευάσουμε τα επιχειρήματα κάποιου άλλου, ελέγχουμε:

- α) αν οι προκείμενες είναι αληθείς, δηλαδή αν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα,
- β) αν το συμπέρασμα απορρέει με λογική αναγκαιότητα από τις προκείμενες, οπότε το επιχείρημα θεωρείται έγκυρο.

Ιδιαίτερη σημασία για την αξιολόγηση ενός επιχειρήματος έχει να διακρίνουμε αν οι κρίσεις που αποτελούν τις προκείμενες είναι γενικά αποδεκτές αλήθειες (π.χ. η γη γυρίζει γύρω από τον ήλιο) ή προσωπικές γνώμες (π.χ. ο συναγωνισμός στα αθλήματα ενθαρρύνει τη βία). Σε ένα επιχείρημα είναι δυνατόν να χρησιμοποιούνται ως αποδεικτικά στοιχεία και τα δύο, αλλά πρέπει να κάνουμε σωστή διάκριση μεταξύ τους, γιατί ένα επιχείρημα που βασίζεται μόνο σε γνώμες δεν έχει απόλυτη ισχύ.

Να εντοπίσετε ποιοι από τους παρακάτω υποθετικούς και διαζευκτικούς συλλογισμούς είναι έγκυροι και λογικά ορθοί. Θυμηθείτε ότι, για να είναι έγκυρος ο συλλογισμός, πρέπει οι προκείμενες του να μας οδηγούν με λογική αναγκαιότητα σε ένα βέβαιο συμπέρασμα.

1. Μόνον αν ο ποινικός νόμος αναφέρει ρητά το αδίκημα Ψ, το δικαστήριο τιμωρεί. Ο ποινικός νόμος δεν αναφέρει ρητά το αδίκημα Ψ. Άρα το αδίκημα Ψ δεν τιμωρείται από το δικαστήριο.
2. Θυμάσαι πέρσι που σου έλεγα ότι θα λυθεί το συγκοινωνιακό πρόβλημα της πόλης, αν εκλεγεί δήμαρχος ο Χ; Βλέπεις τώρα; Ο Χ δεν εκλέχτηκε και βέβαια το πρόβλημα παραμένει άλυτο.
3. Νομίζω ότι οι νέοι σπουδάζουν ιατρική είτε γιατί θέλουν να κερδίσουν πολλά χρήματα είτε γιατί ενδιαφέρονται για τον άνθρωπο. Γνωρίζω ότι ο Α, που είναι φοιτητής της ιατρικής, θέλει να γίνει πλούσιος. Άρα συμπεραίνω πως δεν ενδιαφέρεται για τους ανθρώπους.
4. Το έγκλημα που δικάζεται διαπράχθηκε ή με δόλο ή από αμέλεια. Τα τεκμήρια δείχνουν ότι ο δόλος αποκλείεται. Άρα το έγκλημα που δικάζεται διαπράχθηκε από αμέλεια.

Να αξιολογήσετε τα παρακάτω επιχειρήματα που αναπτύσσονται με την επαγωγική μέθοδο. Να λάβετε υπόψη σας για την αξιολόγηση και τα βοηθητικά στοιχεία που ακολουθούν.

Βοηθητικά στοιχεία για την αξιολόγηση

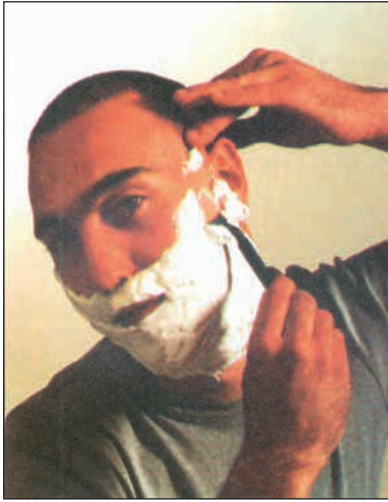
- Γενικά για την αξιολόγηση των επαγωγικών συλλογισμών να έχετε υπόψη ότι μόνο η τέλεια επαγωγή οδηγεί σε βέβαιο συμπέρασμα, ενώ η ατελής καταλήγει με ένα λογικό άλμα στο συμπέρασμα, το οποίο γι' αυτόν το λόγο έχει πιθανολογικό χαρακτήρα. Ελέγξτε, λοιπόν, αν η αρχή αυτή εφαρμόζεται στα παρακάτω επιχειρήματα.
- Ειδικά για την αξιολόγηση του καθενός από τα τρία είδη (γενίκευση, αίτιο-αποτέλεσμα, αναλογία) του επαγωγικού συλλογισμού να έχετε υπόψη σας τα εξής:
 - α) Εφόσον πρόκειται για συλλογισμό με γενίκευση, προσέξτε αν η γενίκευση στηρίζεται σε επαρκή στοιχεία και επομένως είναι επιτρεπτή ή αν αντίθετα πρόκειται για μια επισφαλή και βεβιασμένη γενίκευση.
 - β) Εφόσον πρόκειται για συλλογισμό με αίτιο-αποτέλεσμα, αναρωτηθείτε:
 - Είναι η αιτιώδης σχέση λογική ή απλώς χρονολογική;
 - Μήπως γίνεται υπεραπλούστευση της σχέσης μεταξύ αιτίου-αποτελέσματος, δηλαδή μήπως μια μερικότερη αιτία προβάλλεται ως η μοναδική;
 - Είναι η αιτία αναγκαία* ή/και επαρκής*, για να προκληθεί το αποτέλεσμα;
 - γ) Εφόσον πρόκειται για συλλογισμό με αναλογία, αναρωτηθείτε:
 - Είναι κυριολεκτική ή μεταφορική η αναλογία που χρησιμοποιείται;
 - Αν είναι μεταφορική, έχει την αποδεικτική αξία ενός λογικού επιχειρήματος;
 - Αν είναι κυριολεκτική, είναι οι ομοιότητες που επισημαίνονται ανάμεσα στα συγκρινόμενα αντικείμενα επαρκείς σε αριθμό και σχετικές με το θέμα / συμπέρασμα; Μήπως η αναλογία εξωθείται πέρα από το επιτρεπόμενο όριο;

1. Με βάση την εμπειρία μου, έχω σχηματίσει τη γνώμη ότι οι γυναίκες πολιτικοί υποστηρίζουν τα γυναικεία δικαιώματα. Πιστεύω λοιπόν ότι η υποψήφια που επέλεξα να ψηφίσω στις επόμενες εκλογές είναι πιθανόν να ακολουθήσει την ίδια πολιτική.

* Η σχέση αιτίου-αποτελέσματος μπορεί να παρουσιαστεί στο συλλογισμό μας με μία από τις παρακάτω τρεις μορφές:

- Η αιτία είναι συγχρόνως αναγκαία (το αποτέλεσμα δεν προκύπτει χωρίς αυτήν) και επαρκής για το αποτέλεσμα (αρκεί μόνο αυτή για να προκληθεί το αποτέλεσμα), π.χ. απαιτείται θερμοκρασία 100° C και κανονικές συνθήκες ατμοσφαιρικής πίεσης για το βρασμό του νερού.
- Η αιτία είναι αναγκαία αλλά δεν είναι επαρκής, π.χ. Το κρύο είναι αναγκαία προϋπόθεση για να χιονίσει, αλλά δεν αποτελεί επαρκή αιτία.
- Η αιτία είναι επαρκής αλλά όχι αναγκαία, π.χ.: Το κάπνισμα είναι επαρκής αιτία για τον καρκίνο των πνευμόνων σε ορισμένες περιπτώσεις, αλλά όχι αναγκαία.

2. Το σώμα α θερμαινόμενο διαστέλλεται.
Το σώμα β θερμαινόμενο διαστέλλεται.
Το σώμα γ θερμαινόμενο διαστέλλεται.
Τα σώματα α, β, γ ... είναι μέταλλα.
Άρα όλα τα μέταλλα θερμαινόμενα διαστέλλονται.
3. Οι Γάλλοι είναι αγενείς. Στο περσινό μου ταξίδι στο Παρίσι, ένας τελωνειακός υπάλληλος μου φέρθηκε αγενέστατα.
4. Σήμερα η μέρα μου δεν πήγε καθόλου καλά· αλλά ήταν επόμενο, αφού το πρωί πέρασε από μπροστά μου μια μαύρη γάτα.
5. Πιστεύω ότι θα πάρω το μεγαλύτερο βαθμό στην τάξη στο μάθημα της Ιστορίας, γιατί μελέτησα περισσότερο από όλους.
6. Για τη μικρασιατική καταστροφή “φταίνει οι αντίπαλοι του Βενιζέλου, που συνέχισαν τον πόλεμο, ενώ προεκλογικά υπόσχονταν ειρήνη, που έφεραν το βασιλιά κι έδωσαν το πρόσχημα στους συμμάχους να μας εγκαταλείψουν, που προέλασαν απερίσκεπτα (ή κάτω από δόλιες συμμαχικές υποδείξεις) στο εσωτερικό της Μικρασίας, ενώ οι Άγγλοι προστατεύονταν στο Τσανάκαλε (αρχαία Τρώαδα) από τους Έλληνες και οι Γάλλοι και οι Ιταλοί αποχώρησαν εύσχημα και γι’ αυτούς αζήμια από τη Μικρασία, ενισχύοντας παράλληλα και τον Κεμάλ. Επιπλέον οι διάδοχοι του Βενιζέλου δεν εκμεταλλεύτηκαν καμιά διπλωματική ευκαιρία για μια έντιμη απαγκίστρωση. Ούτε καν φρόντισαν για ένα σχέδιο σύμπτυξης, όταν έβλεπαν τα νέφη της καταστροφής πολύ κοντά”.
(Θέματα Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας από τις πηγές, Γ’ Λυκείου, Ο.Ε.Δ.Β. σ. 400, έκδ. 1990)
7. Το νερό βράζει· σίγουρα λοιπόν η θερμοκρασία του ανέβηκε στους 100°C.
8. Το ποδόσφαιρο είναι σαν τη ζωή. Διδάσκει στα παιδιά τη συνεργασία, την υπευθυνότητα και την επίμονη προσπάθεια μέχρι την τελική νίκη. Αυτά τα μαθήματα μάς δίνει και η ζωή. Γι’ αυτό προτείνω να διδάσκεται το ποδόσφαιρο υποχρεωτικά στο σχολείο.
9. Από την αγόρευση ενός μέλους του Αμερικανικού Κογκρέσου: “Αν είχαμε διδαχτεί ένα μάθημα απ’ το Βιετνάμ, δε θα έπρεπε να εμπλακούμε στρατιωτικά στην Κεντρική Αμερική ούτε στη Μέση Ανατολή. Και στις δύο αυτές περιπτώσεις, η παρουσία μας εκεί είναι ανεπιθύμητη και ο λαός μας αντιδρά στη στρατιωτική επέμβαση/ανάμιξη της χώρας μας. Επιπλέον, επειδή ερχόμαστε σε σύγκρουση με τα συμφέροντα μιας άλλης Μεγάλης Δύναμης, διακινδυνεύουμε την κήρυξη του τρίτου παγκόσμιου πολέμου. Τέλος, ενώ η νίκη φαίνεται αδύνατη κάτω από τις κρατούσες συνθήκες, η εθνική ταπείνωση είναι αναπόφευκτη, ακριβώς όπως στο Βιετνάμ”.
10. Η λογοκλοπή είναι σαν τη φοροδιαφυγή. Πολλοί άνθρωποι τη συνηθίζουν, δε βλάπτει κανέναν και κάνει τη ζωή λίγο πιο άνετη για το δράστη.
Συνεπώς και τα δύο είδη κλοπής δικαιολογούνται.

